

OLOSZ KATALIN

NÉPBALLADÁK A NAGYSZALONTAI GYŰJTŐK HAGYATÉKÁBAN (1912–1919)

Ha belelapozunk a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* tizennegyedik kötetébe, meglepődve állapíthatjuk meg, hogy a Szendrey Zsigmond által szerkesztett *Nagyszalontai gyűjtés* mindössze tizenkét balladát tartalmaz, melyek közül kettő két változatban szerepel. Még inkább elgondolkoztat az a tény, hogy a balladák között még csak mutatóban sem találunk betyárballadát, holott a 20. század elejére a népballadának ez az alfaja már a székelyföldi falvakban is általánosan elterjedt. Lehetséges volna – tevődik fel a kérdés –, hogy az alföldi hajdúváros lakossága körében ismeretlen volt Rózsa Sándor, Bogár Imre, Csehó Pista története? Lehetséges volna, hogy az 1910-es években kibontakozó nagyszabású gyűjtőmozgalom résztvevői közül egyetlen gyűjtő sem talált rá a szalontai illetőségű Fábíán Pista balladájára? Elhíhet-e, hogy Nagyszalontán egyetlen baleset- vagy bűntényballadát sem ismertek az első világháború idején, amikor viszont régi stílusú, klasszikus balladákat jegyeztek le Szendrey Zsigmond tanítványai?

A kérdésekre választ kapunk, ha nem a balladafejezettel kezdjük a kötet tanulmányozását, hanem beleolvasunk Sebestyén Gyulának, a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatszerkesztőjének bevezető soraiba:

„A nagyszalontai gyűjtőszövetség – olvashatjuk Sebestyén írásában – 1912–1914-ig, vagyis a világháború kitöréséig Szendrey Zsigmond tanár vezetésével, továbbá Tatár Balázs igazgató és Debreczeni István helybeli ref. lelkes támogatójával olyan gazdag eredményt ért el, hogy egy külön nagyszalontai kötet megjelenése már biztosítva volt. Én meg is bíztam Szendrey Zsigmondot, hogy a kötetet szerkessze meg. Időközben Tatár Balázs indítványára abban állapodtunk meg, hogy a kötetet Arany János születésének 1917-ben elkövetkező évszázados fordulójára adja ki majd a Kisfaludy Társaság. A háborús idő sanyarú nyomdai viszonyai dacára e tervhez hozzájárult az Athenaeum Részvénytársulat is. E terv következtében a szerkesztőnek azt az irányelvet tűztem ki, hogy ebbe az emlékkötetbe *csakis olyan régi nagyszalontai adalékokat vegyünk fel, melyeket Arany János okvetlenül ismerhetett*. Mivel Szalonta nagy szülöttjének csodálatos ritmusérzéke a népköltészetben

gyökerezett, 1916-ban felkértem kitűnő zene-folkloristánkat, Kodály Zoltán orsz. zeneakadémiai tanárt, hogy az összegyűjtött dalok dallamait is jegyezze le, s kötetünk kiegészítéséül szerkesszen egy zenei függelékét.” (Sebestyén 1924: V–VI.)

Mindez tehát azt jelentette, hogy Nagyszalonta népköltészetéből csupán a régi réteg darabjait vették fel a kötetbe, melynek előkészületei az Arany-centenáriumhoz csatlakozva folytatódtak tovább. A háborús viszonyok miatt azonban elmaradt mind az Arany-ünnepség, mind pedig a *Nagyszalontai gyűjtés* megjelenése. A kötet – a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* utolsó köteteként – hét évvel később, többszöri terjedelmcsökkentés és átszerkesztés után, csak 1924-ben jelent meg.

A *Nagyszalontai gyűjtés* több vonatkozásban is eltért a sorozat addigi köteteitől.¹ Eltért mindenekelőtt abban, hogy egyetlen helység népköltészetét kívánta bemutatni. De eltért azáltal is, hogy diákok, a nagyszalontai főgimnázium tanulói hordták össze az anyagát tanárjuk, Szendrey Zsigmond irányítása mellett, a Folklore Fellows (Szalay 2001: 459–460)² Magyar Osztálya nagyszalontai gyűjtőszövetségének égíse alatt. Bár korábban is jelent meg olyan kötet a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatában, mely kis számban ugyan, de dallamokat is közölt, a *Nagyszalontai gyűjtés* azáltal is megkülönböztetett jelentőségű, hogy elhivatott zenefolklorista, Kodály Zoltán közreműködésével valósult meg a kötet zenei függeléke.³ A *Nagyszalontai gyűjtés* rendhagyónak mondható olyan szempontból is, hogy nemcsak a gyűjtés és kiadás egész folyamata követhető nyomon és rekonstruálható, de a

1 Az 1872 és 1924 között kiadott sorozat kötetei közül kettőt több gyűjtő különböző műfajú folklór-szövegeiből állítottak össze (MNGY I., III.), egy-egy kötet a szokásköltészet egyetlen műfajának monográfiáját, illetve összegyűjtött szövegeit tartalmazta (MNGY IV., V.); a sorozat négy kötetében egy-egy gyűjtő kisebb-nagyobb földrajzi területen folytatott gyűjtőmunkájának eredménye került nyilvánosságra (MNGY II., VI., VII., VIII.); további kettő egy-egy gyűjtő népmesegyűjteményét mutatta be (MNGY IX., X.). A recens gyűjtések mellett a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatában jelent meg a *Vadrózsák* második kiadása (MNGY XI–XII.), illetve egy kötet népmese Ipolyi Arnold hagyatékából (MNGY XIII.).

2 A Folklore Fellows (Nemzetközi Folklorista Szövetség, a továbbiakban: FF) alapítását 1907 nyarán Kaarle Krohn helsingforsi és a dán Axel Olrik tanárok kezdeményezték. A Magyar Néprajzi Társaság tagsága a FF szabályzatát 1908-ban ismerte meg, és ekkor csatlakozott a szervezethez. A FF Magyar Osztályának alakuló ülése 1911 novemberében Sebestyén Gyulára bízta az elnökséget, az alelnök Gombocz Zoltán, a titkár Bán Aladár volt. Sebestyén Gyula a szövetség legfontosabb feladatának a gyűjtést tekintette, ezért országos mozgalmat indított, melyet a közép- és felsőfokú iskolák diákságára, a tanárookra és tanítókra alapozott. Intézményi háttérként megnyerte hozzá a Tudományos Akadémia, a Nemzeti Múzeum, a Magyar Néprajzi Társaság és a Kisfaludy Társaság anyagi és erkölcsi támogatását. Miután Bán Aladárral közösen megszerkesztette a *Tájékoztató a Folklore Fellows Magyar Osztályának országos gyűjtéséhez* című dokumentumot, mely a gyűjtőmunka egységes elveit szabta meg (az *Ethnographia* mellékleteként jelent meg 1912-ben), Sebestyén Gyula és munkatársai vidéki helyszíneken ismertették a gyűjtőszövetség célkitűzéseit, s osztották szét a frissen megalakult gyűjtőszövetségek alapító gyűlésein a *Tájékoztatót*. A FF Magyar Osztályának első vidéki gyűjtőszövetségei Sárospatakon, Egerben, Pápán, Győrben, Csurgón alakultak. (Lásd Szalay–Rudasné Bajcsay 2001: 13–14.) – A Folklore Fellows történetéről lásd bővebben Voigt 1998, Verebélyi szerk. 1998: 350–432.

Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának. Nagyszalonta, 1913. III. 29.

3 A közelmúltban jelent meg Kodály Zoltán *nagyszalontai gyűjtésének* teljes anyaga a Kodály-hagyatékából. A Szalay Olga és Rudasné Bajcsay Márta által sajtó alá rendezett és szerkesztett kötetben (Kodály 2001, vagy Szalay–Rudasné Bajcsay szerk. 2001) nemcsak kiváló átfogó tanulmány olvasható a *Nagyszalontai gyűjtés* keletkezéstörténetéről (Szalay–Rudasné Bajcsay 2001), de megtalálhatók benne mindazok az archivális és publikált dokumentumok, melyek e gyűjtéssel és gyűjtéménnyel kapcsolatosak (lásd Szalay 2001).

kutatás rendelkezésére áll az a hatalmas szövegtár is, amelyből a kötet szerkesztői kiválogatták a közölt adatokat.

A kéziratos diákgyűjtések anyagából ezúttal a balladákat és epikus énekeket vesszük számba.

A gyűjtés eredetileg Szendrey Zsigmond (1879–1943) egyéni kezdeményezésére indult meg, aki Viski Károly (1882–1945) örökébe lépve, az 1912/13-as tanévtől tanított a nagyszalontai főgimnáziumban magyar–latin szakos tanárként. Szendrey már 1913 márciusában arról értesítette az *Ethnographia* szerkesztőségét, hogy a FF Magyar Osztályának *Tájékoztatója* szerint rendezett „kétszáz írott oldalnyi” szöveggyűjteménye van Nagyszalontáról, melynek közléséhez a Magyar Néprajzi Társaság támogatását kérte (Szalay 2001: 459–460).⁴ A diákok bevonása a gyűjtőmunkába ugyancsak 1912–13-ból datálható,⁵ valójában azonban csak a FF nagyszalontai gyűjtőszövetségének hivatalos megalakulásától követhető nyomon a diákgyűjtők munkája.

A szalontai gyűjtőszövetség viszonylag későn, 1913 decemberében jött létre Sebestyén Gyula személyes közreműködése folytán. A *Szalontai Lapok* így tudósította olvasóit az eseményről: Szendrey Zsigmond

„kezdeményezésére tegnap Szalontára érkezett Sebestyén Gyula dr., a Nemzeti Múzeum igazgatója, a magyar folklóre mozgalom egyik vezére, hogy a főgimnázium ifjúságával megismertesse a néphagyományok gyűjtésének kulturális jelentőségét. [...] Az előadáson Sebestyén dr. hosszabb beszédben ismertette a folklóre mozgalom keletkezését, célját és eredményeit, és buzgó munkára szólította fel az ifjúságot. Közölte egyben, hogy az Akadémia, a Néprajzi Társaság, a Kisfaludy-Társaság, a Nemzeti Múzeum 20–50 koronás pályadíjakat is tűzött ki a gyűjtők jutalmazására, s örvendetesen vette tudomásul, hogy a szalontai Arany Emlékegyesület 50, Debreceni István, ref. s. lelkes pedig 30 koronás pályadíjat tűzött ki a szalontai gyűjtők külön jutalmazására.” (Szalay 2001: 462).⁶

Szendrey diákjai ettől az időponttól kezdve öt éven át, 1918-ig minden évben részt vettek a gyűjtői pályázatokon.

„Összesen mintegy 30 diákról tudunk – állapítja meg Szalay Olga –, de az alsóbb osztályosok neve, akik gyűjtésüket a nagyobbaknak adták be, nem is mindig ismert. A diákoknak két példányban kellett beadniuk a gyűjtést, a másolást vagy ők maguk, vagy más diákok végezték. Az időhiány miatt azonban ezek a másolatok gyakran nem készültek el, és akkor csak egy, a Pestre küldött példány volt a füzetekből, valamint az a kompiláció, amelyet Szendrey saját magának másolt össze egy füzetbe, a gyűjtők neve nélkül.” (Szalay–Rudasné Bajcsay 2001: 15.)

A szalontai gyűjtőszövetség megalakulását követően intenzív gyűjtőmunka bontakozott ki, melynek sikerességéről nemcsak a diákok jutalmazása árulkodik,⁷ de Szendrey Zsigmond-

4 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának. Nagyszalonta, 1913. III. 29.

5 Szendrey Zsigmond egyik levelében – még a szalontai gyűjtőszövetség megalakulása előtt – arról tájékoztatta Sebestyén Gyulát, hogy „én folytatom a gyűjtésemet, és folytattatom diákjaimmal privátim s az önképzőkörben is; az anyagot összegyűjtve rendezem [...] szabja meg azután Nagyszalontára a beküldött összes anyag alapján, mit tegyünk vele, lehet-e közölni, elkészíthető-e így is egy szalontai kötet?” (Szalay 2001: 460. – Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának [kb. 1913. július és december 18. között].)

6 *Szalontai Lapok*. 1913. december 19.

7 A *Szalontai Lapok* tudósítása szerint a diákok gyűjtőmunkájának eredményességét „mutatják a Néprajzi Társaságnak és Kisfaludy-Társaságnak év végi jutalmai: így 1913–4-ben 11 tanuló 25 darab könyvvel és 220 koronával és 1914–15-ben ugyancsak 11 tanuló 25 darab könyvvel és 220 koronával lett jutalmazva.” (Szalay 2001: 477. – A *Szalontai Lapok* 1916. június 24-i számából.)

nak egy 1914 őszén írt levele is, melyben arról értesíti Sebestyén Gyulát, hogy munkájával igen előrehaladt, és reméli, hogy a teljes munkával 1915 elejére elkészül:

„...több száz írott oldalra menő babonagyűjteményem tisztázatom – számol be Szendrey a munka állásáról –, dalgyűjteményem teljesen rendezve (a katonadalok vastkos kötetét a napokban küldöm), s most a helyi mondák és mesék rendezéséhez kezdek hozzá. Úgy remélem, hogy a verses és babonagyűjtést karácsonyig, a prózait pedig karácsony után beküldhetem.” (Szalay 2001: 465.)⁸

Amint a fenti tájékoztatóból is kitűnik, Szendrey Zsigmond és tanítványai a nagyszalontai népköltészet teljes spektrumát igyekeztek feltárni: gyűjtötték a dalok, balladák mellett a meséket és mondákat csakúgy, mint a hiedelmeket, köszöntőket, verses sírfeliratokat, a szokásköltészet darabjait, a gyermekjátékokat és a népköltészet legfrissebb hajtását, a világháború katonaköltészetét. Szendrey levele arra is biztosság, hogy 1914 őszére tulajdonképpen már összeállt a szalontai kötet anyaga, melyhez a FF által gyűjtött anyagból csupán egy csonka tanév gyűjtőmunkájának eredményét használta fel.⁹ A gyűjtőmunka így is imponáló eredményt hozott az 1913/14-es tanévben: június elején Szendrey Zsigmond tíz tanítványa pályamunkáját küldte be Sebestyén Gyulának. (Szalay 2001: 464–465.)¹⁰

A diákgyűjtők többnyire vegyes műfajú népköltési gyűjteményekkel pályáztak, melyekben helyel-közzel „balladák és rokonneműek” is előfordultak (pl. a Kenyeres Lajos, Deme Sándor, Práznovszky Géza gyűjteményében).¹¹ Ezek mellett a szalontai gyűjtőszövetség tevékenységének első évében két olyan pályamunka is készült, mely kizárólag balladákat és epikus énekeket tartalmazott. A „megbízható” gyűjtőként emlegetett nyolcadik osztályos Mezey Károly gyűjteménye 10 „régiballadát”, 27 „újabb eseményeket tárgyaló epikai dalt”, 9 „zsványhistóriát és rabi éneket”, valamint 6 verses mesét, mondát és legendát ölelt fel; az ötödikes Oltván Sándor pedig 14 balladát, 13 „újabb eseményeket tárgyaló epikai dalt”, 18 „zsványhistóriát és rabi éneket”, valamint 2 „verses mondát/legendát” gyűjtött össze.¹² Az 1913/14-es tanév gyűjtőmunkájának teljes ballada- és epikus ének-hozadéka összességében meghaladta a százat. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy mai ismereteink szerint a diákok által összeírt szöveganyagból nem minden sorolható a ballada és epikus ének kategóriájába, mint ahogy ma másképp vélekedünk a néphallada fogalmi köréről is. A FF által megkövetelt csoportosítás szerint balladának csak a régi, klasszikus balladák minősültek, az új stílusú baleset- és bűntényballadákat többnyire az „újabb eseményeket tárgyaló epikus dalok” közé sorolták, a betyárballadákat és a velük kapcsolatos rabénekeket pedig a „zsványhistóriák és rabi énekek” csoportjába, de a betyárdalok között is fel-felbukkannak.

8 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának (kb. 1914 őszén).

9 Amiatt, hogy a kecskeméti, szegedi, kassai, kisújszállási, gyulai és nagyszalontai gyűjtőszövetségek csak 1913 decemberében alakultak meg, a beküldések határidejét „a nyári szünet utánra, szeptember 30-ra elhalasztottam” – írja Sebestyén Gyula a Kisfaludy Társaság titkárának 1914. június 9-én. (Szalay 2001: 464.)

10 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának. Nagyszalonta, 1914. jún. 9.

11 A szalontai gyűjtemények/pályamunkák többsége ma Budapesten, a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archivumában található, ahova részben Sebestyén Gyula, részben Szendrey Ákos hagyatékával kerültek. Az említett gyűjtők kéziratainak adatait, jelzetét lásd a kéziratforrások bibliográfiájában a dolgozat végén.

12 Az epikus költészet darabjait a FF Magyar Osztályának a gyűjtésre és rendszerezésre vonatkozó *Tájékoztatója (III. fejezet. Gyűjtők kérdőíve)* nyomán sorolták öt alcsoportba a diákok. A *Tájékoztató* a *Balladák és rokonneműek c. fejezetben* öt alcsoportot különböztetett meg: a) Régi balladák. – b) Újabb eseményeket tárgyaló epikai dalok. – c) Zsványhistóriák és rabi énekek. – d) Verses mesék, mondák és legendák. – e) Koldusénekek, versenydalok és gajdok. (Verebélyi szerk. 1998: 20.)

A két utóbbi csoport szöveganyaga gyakran összekeveredve szerepel a pályamunkákban, s mindkét fejezetben előfordulnak olyan szövegek is, melyekben az epikus elemek csak nyomokban fordulnak elő. A verses meséket, mondákat, legendákat ma a megfelelő műfaj kategóriájába sorolja a szaktudomány.

Az 1913/14-es tanév végeztével nem szakadt meg a gyűjtés, 1914. szeptember végén Szendrey arról számolt be Sebestyén Gyulának, hogy

„júliusban küldött levele szerint azokat, akik gyűjtésükkel készen nem lettek, szeptember végére utasítottam; azonkívül még egy sereg gyerek akadt, kik a vakáció folyamán gyűjtöttek, sőt, most is gyűjtenek, mert az önképzőkörben is megalakítottam a szalontai és közélvidéki fiúk gyűjtőszövetségét (teljes tisztikarral, a kisebbek bevonásával is [...]). Anyagunk tehát van, csak most már azt nem tudom, mikorra küldjük be: most, vagy folytassuk tovább a gyűjtést s meddig?” (Szalay 2001: 466.)¹³

A beküldést, valószínű, végül az 1914/15-ös tanév végére halasztották, mert 1915 júniusában Szendrey jelzi Sebestyén Gyulának, hogy

„e levellemmel egyidejűleg postára tettem ifjúságunk ez évi gyűjtését, tizenhárom tanulónak tizenkilenc kötetét. Meg kell jegyeznem, hogy egy-két kötetet leszámítva a többinek adatait még a gyűjtés közben összehasonlítottam a tavalyi gyűjtés nálam már jobbra ábécézett adataival, s nem engedtem olyan darabot felvenni, amely a tavalyiak közt megvan; nagy munka volt, de nem akartam, hogy csupa buzgóságból becsapjanak.” (Szalay 2001: 469.)¹⁴

Levelében Szendrey Zsigmond megjegyzésekkel kísérte mindegyik gyűjtő teljesítményét, röviden jellemezte munkájukat, s javaslatokat tett a jutalmazás mértékét/módját illetően. A gyűjtemények többsége ismét vegyes műfajú volt, de a tizenháromból nyolc tartalmazott több-kevesebb balladát és epikus éneket is. Közülük hatan¹⁵ együttesen gyűjtöttek 24 balladát és „rokonnemű” szöveget, rajtuk kívül a harmadik Bondár György nyolc betyár- és büntényballadát/epikus éneket rögzített a pásztor- és betyárdalok között, a negyedik Szendrey Ákos pedig 29 balladát és „rokonnemű” szöveget (6 „régibb balladát”, 17 „újabb eseményeket tárgyaló epikai dalt”, 5 „zsványhistoriát” és egy „verses legendát”).

Az 1915/16-os tanév gyűjtési eredményeiről nem maradt fenn beszámoló, azonban biztosan tudható, hogy a szalontai gyűjtőszövetség ebben a tanévben is küldött be gyűjtéseket. A *Szalontai Lapok* tudósítója – az előző évekhez hasonlóan – a lap 1916. június 29-i számában név szerint felsorolja azokat a szalontai diákokat, akiket a Kisfaludy Társaság gyűjtésükért megjutalmazott.¹⁶ Balladagyűjtés szempontjából az 1915/16-os tanév rendhagyónak bizonyult: a jutalmazott gyűjtemények egyikében sincs ballada vagy epikus ének.

Az 1916-os esztendő más vonatkozásban is eltért az előzőktől: ebben az évben a gyűjtés és szerkesztés munkájában meghatározó fordulat következett be. Említettük korábban, hogy Szendrey Zsigmond 1914 őszén arról tájékoztatta Sebestyén Gyulát, hogy 1915 elejére elkészül a szalontai kötet összeállításával. Szendrey tájékoztatása nyomán Sebestyén Gyula már 1915 tavaszán arra számított, hogy a következő esztendőben – két másik mellett

13 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának (kb. 1914. szeptember vége).

14 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának (kb. 1915. június 12. előtt).

15 Asztalos Sándor VI. o. t., Boros Gyula III. o. t., Jámbor Sándor III. o. t., Kornya Sándor III. o. t., Oltyán Sándor V. o. t., Pelok Mihály III. o. t.

16 „Dr. Sebestyén Gyula, nemzeti múzeumi osztályigazgató értesítette a főgimnázium igazgatóságát, hogy javaslatára a *Kisfaludy-Társaság* a szalontai diákok között a következő jutalmak kiosztását határozta el: Szendrey Ákos IV. oszt. 70 K, Deme I. oszt. 50 K, Petrovics, Szűcs, Schwarz I. oszt. 20–20 K, Bereczky, Weisz I. oszt 10–10 K.” (Szalay 2001: 481.)

– megjelentethet egy szalontai kötetet is.¹⁷ Az utóbbi érdekében 1915 júniusában felkérte Szendrey Zsigmondot a *Szalontai gyűjtés* szerkesztésére. Miután Szendrey a feladatot elvállalta, Sebestyén joggal bizakodhatott abban, hogy „Arany János városából ezt a mintaszerűnek tervezett kötetet már a jövő év folyamán megjelentethetjük.” (Szalay 2001: 471.)¹⁸

1916 tavaszán is még úgy látszott, hogy a *Nagyszalontai gyűjtés* hamarosan megjelenik. 1916 júniusában azonban a Kisfaludy Társaság változtatott eredeti tervén: úgy határozott, hogy a nagyszalontai kötetet felveszi az 1917-ben elkövetkező Arany-centenárium ünnepi kiadványai közé. A szerkesztéssel továbbra is Szendrey Zsigmondot bízták meg, a kötet terve azonban két vonatkozásban is módosult.

„Ha mintaszerű kötetet kívánunk elővarázsolni – írta Sebestyén Gyula a főgimnázium igazgatóságának – akkor az értékeesebb dallamok sem hiányozhatnak.” (Szalay 2001: 478.)¹⁹

Ennek érdekében felkérte Kodály Zoltánt, a zeneakadémia tanárát, hogy „az összegyűjtött dalok dallamait [...] jegyezze le”, s a kötet „kiegészítéséül szerkesszen egy zenei függelékét.” (Sebestyén 1924: VI.) A másik változtatás a szövegállományt érintette: az Arany-centenáriumra való tekintettel Sebestyén úgy döntött, hogy „az emlékkötetbe *csakis olyan régi nagyszalontai adalékokat vegyünk fel, amelyeket Arany János okvetlenül ismerhetett.*” (Sebestyén 1924: V.)²⁰ Az új „irányelv” Kodály Zoltánt közvetlenül nem érintette, hiszen ő a gyűjtést eleve ennek a szempontnak a figyelembe vételével kezdte el, Szendrey Zsigmondot viszont kínos helyzetbe hozta: a már csaknem kész gyűjteményt teljes egészében át kellett szerkesztenie, s ahogy később kiderült, nemcsak az új „irányelv” miatt, de a dallamgyűjtemény, megterjedelmi okok miatt is.

Kodály Zoltán a gyűjtést 1916 októberében kezdte el, s két alkalommal tizenhat napot töltött Szalontán.²¹ Mivel azt a feladatot kapta, hogy a már meglévő szövegekhez keresse meg a dallamokat, Kodály lelkiismeretesen felkészült a gyűjtésre: tüzetesen áttanulmányozta a diákok addig beérkezett gyűjtőfüzeteit. A 27 gyűjtőfüzet azonban nem nyújtott támpontot az énekesek tekintetében, mert a diákok többnyire nem, vagy csak ritkán és esetlegesen tüntették fel adatközlőik nevét. A gyűjtőfüzetek révén viszont Kodály szembe-sült a dallam nélküli, diktálás utáni gyűjtésből eredő hibák tömkegével.

„Összehasonl[ítva] a fiúk gyűjtését azokkal, amelyeket hallanom sikerült – jegyzi fel Kodály 1917-ben – ki kell mondanom, hogy az anyag, úgy, amint beküldték pontos ellenőrzés (újra meghallgatás) nélkül hasznavehetetlen. [...] Kisebb-nagyobb hibákkal annyira tele, hogy ezek alapján kötetet kiadni kész veszedelem. [...] Szövegeik csonkák, pontatlanok, megbízhatatlanok, szóval tud[omá-nyos] szempont[]ból értéktelenek.” (Szalay 2001: 543.)²²

17 „A jövő tavasszal – írta 1915 májusában – [...] egy-egy sárospataki, egri és szalontai kötetet kell majd megjelentetnünk.” (Szalay 2001: 467. – Sebestyén Gyula levele a Kisfaludy Társaságnak. Budapest, 1915. V. 15.)

18 Sebestyén Gyula levele a Kisfaludy Társaságnak. Budapest, 1915. VI. 12.

19 Sebestyén Gyula levele Tatár Balázsnak. 1916. június 8.

20 E megszorító intézkedés meghozatalában feltehetően terjedelmi okok is közrejátszottak: a háborús évek alatt egyre nehezebben lehetett előteremteni a könyvkiadás költségeit.

21 Először 1916. október 2–8-ig gyűjtött, második gyűjtőútjára 1916–1917 fordulóján, december 28. és január 8. között került sor.

22 Kodály Zoltán *Szalontai tapasztalatok* című feljegyzéséből.

Szalontára érkezve Kodályt újabb „meglepetés” érte:

„Első megdöbbenésemet az okozta – veti papírra gyűjtőnoteszében –, hogy az egész szövetség, elnökeivel együtt nem tudta az énekeseket megjelölni. A fiúk közül csak Asztalos írta be rendszeresen. A tanár sajtó alá készített példányában] még a gyűjtők neve is elmaradt. Szendrey [tanár] maga a néppel semmi kapcsolatban nincs, házakba alig járt, énekeseket nem ismer, elvezetni se hova se tudott.” (Szalay 2001: 542.)²³

A helyszínen az is kiderült, hogy az egész gyűjtés (Kenyeres Lajos kivételével) csak szóbeli diktálás, nem éneklés alapján történt, és a diákgyűjtők gyakran füzetekből, sőt könyvekből másolták ki a szövegeket; volt, aki dialektust hamisított, s akadt olyan is, aki vásárlás útján gyarapította gyűjteményét. Mindezekre ráadásként rájött még az is, hogy

„a háborús népmozgalom az énekesek, sőt gyűjtők egy részét is szétszórta a világ minden tájára. Ki elesett, ki fogoly lett, ki a harctéren volt. Az itthon lévők közt gyász, nyomott kedv miatt senki se dalolt szívesen.” (Kodály 1924: 361.)

Kodály hamarosan rájött, hogy ilyen körülmények között időfecsérelés a meglévő szövegekhez keresgélni az énekest/dallamot, gyűjteni kezdett önállóan:

„[...] nyomoztam magam – írja Sebestyénnek 1917. január 16-i levelében – úgy, mintha soha sem lett volna FF szövetség Szalontán” (Szalay 2001: 496).²⁴

Az önálló gyűjtés azzal járt, hogy – amint Kodály írja –

„...sok olyat jegyeztem le újra, ami a füzetekben már megvolt, mert sokkal több időt emésztett volna fel, ha esetenként utánanézek, hogy megvan-e, teljes-e az illető szöveg, mint hogyha azt újra lejegyzem. De találtam elég új anyagot is. Azon kívül a dallammal együtt lejegyzett szövegek sok esetben meghozták a dallam nélkül hibásan lejegyzettek megjavítását is. Tapasztalataimról szakemberek előtt beszámolva, rámutattam, mennyi idő- és munkamegtakarítást jelentene, és mennyivel hibátlanabb szövegeket eredményezne, ha a Folklore Fellows gyűjtéseiben következetesen keresztülvinné azt az elvet, amit különben a Tájékoztató is »fölköltébb kívánatosnak« tart: a dallam és szöveg együttes megrögzítését.” (Kodály 1924: 361–362.)

Második szalontai útja után Kodály a gyűjtött anyagot nagyon rövid idő alatt letisztázta: 1917. február 21-én már kész volt átadni Sebestyénnek a gyűjtött dallamokat. (Szalay 2001: 500.)²⁵ Ekkorra azonban módosult az eredeti terv, új határozat született, melynek értelmében a szalontai gyűjtemény kiadása a háború utánra halasztódik (Szalay 2001: 497),²⁶ s a Kisfaludy Társaság a háborúra hivatkozva azt is bejelentette, hogy az Arany-centenárium megünneplése is elmarad (Szalay 2001: 500).²⁷ Akkor úgy gondolták, hogy csupán egy évvel későbbre toldódik az Arany-ünnep, s arra elkészül a nagyszalontai gyűjtés kötete is. A kéziratot azonban csak 1922-re sikerült véglegesíteni, s a *Nagyszalontai gyűjtés* végül 1924 novemberében jelent meg.

1917 elején még abban reménykedtek, hogy következő évben megjelenik a kötet. Szendrey Zsigmond tehát változatlan intenzitással folytatta a kötet előkészítésének, szerkeszté-

23 Kodály Zoltán *Szalontai tapasztalatok* című feljegyzéséből.

24 Kodály Zoltán levele Sebestyén Gyulának. 1917. január 16.

25 Kodály Zoltán levele Sebestyén Gyulának. 1917. február 21.

26 *Szalontai Lapok*. 1917. január 16.

27 *Szalontai Lapok*. 1917. február 20.

sének/átszerkesztésének, jegyzetelésének munkáját, melyet azonban minduntalan megzavart és hátráltatott a hadiállapot és a romló gazdasági helyzet. A papír- és nyomdaköltségek állandó emelkedése miatt a kötet terjedelmét egyre inkább csökkenteni kellett, s emiatt a kézirat többszöri átszerkesztésre szorult. Sebestyén Gyula, aki kezdetben minden dal felgyűjtését és közlését tervezte, megalkuvásra kényszerült: mind Szendreyt, mind Kodályt próbálta rávenni „a minél ésszerűbb válogatásra, az átfedések kikerülésére, a terjedelem betartására” (Szalay–Rudasné Bajcsay 2001: 21). Ezek mellett arra is figyelmeztette Szendreyt, hogy csak Szalontán élő anyagot lehet felvenni a kötetbe, „nem azt, amit írásban szállítanak Szalontára” (Szalay 2001: 502).²⁸ Külön gondot okozott a szöveges és a zenei rész összehangolása – a dallam nélkül gyűjtött szövegek egyeztetése a Kodály által gyűjtött dallamokkal-szövegekkel. Szendrey ragaszkodott saját gyűjteménye szövegeihez, mert álláspontja szerint Kodály gyűjtésében „nincs [...] egy darab sem, mely az én nagy gyűjteményemben meg nem lenne, legfeljebb új strofaösszeköttetések származtak a dalok éneklése kapcsán” (Szalay 2001: 504),²⁹ Sebestyén Gyula viszont figyelmezteti, hogy „arra is nagyon tessék ügyelni, hogy lehetőleg Kodály legfontosabb szövegei is benne legyenek a gyűjteményben” (Szalay 2001: 513).³⁰ Szendrey nehezen éli meg a terjedelmi megkötöttségekre irányuló főszerkesztői figyelmeztetéseket,³¹ s el is bizonytalanodik a válogatás szempontjait illetően: 1916 novemberében arról kérdezi Sebestyén Gyulát, hogy „csak verses anyag lesz a kötetben? Veszünk-e fel gyermekjátékokat is, vagy csak oly balladaféléket, dalokat, melyeket Arany ismerhetett? Szalontai dialektusban közöljük az anyagot?” (Szalay 2001: 491).³² 1918 nyarán pedig arról tájékoztatja Sebestyén Gyulát, hogy jegyzetei készen vannak, de nem tisztázza le, és nem küldi mindaddig, amíg nem tudja, megmarad-e minden ballada s minden változat, s „tudnom kellene – olvashatjuk levelében –: *zsványhistóriát* vegyek-e fel a kötetbe?” (Szalay 2001: 512.)³³ A szerkesztés – átszerkesztés – egyeztetés munkáját nagymértékben gátolták a kapcsolattartás nehézségei is: a postai küldemények célba érése a háborús körülmények között egyre bizonytalanabbá vált.

A szerkesztés-átszerkesztés munkálatai korántsem jelentették azt, hogy a gyűjtés szünetelt volna. Az 1916/17-es tanév végén Szendrey hét diák pályázatát postázta Budapestre, közülük kettőnek a gyűjteményében összesen 62 ballada és epikus ének található: a hatodikos Kornya Sándor 29 balladát és „rokonnemű” szöveget gyűjtött, Szendrey Ákos pedig 33 betyár- és bűntényballadával egészítette ki korábbi gyűjtését. Szendrey Zsigmond egy leveléből megjegyzése³⁴ alapján arra következtethetünk, hogy az 1917/18-as tanévben is küldtek be gyűjtéseket Szalontáról, azonban ezekről nincsenek további információink.³⁵ A pályázati gyűjtéseken kívül 1916 nyarára elkészültek a nyolcadikos Kenyeres Lajos kottás lejegyzései

28 Sebestyén Gyula levele Szendrey Zsigmondnak. Bp. 1917. III. 17.

29 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának. Nagyszalonta, 1917. márc. 27.

30 Sebestyén Gyula levele Szendrey Zsigmondnak. Budapest, 1918. VIII. 14.

31 „...nehéz, rosszul esik e válogatás, mindent szeretnék, de tartom magam” a megszabott terjedelmhez – írta Sebestyénnek 1917 márciusában (lásd Szalay 2001: 504).

32 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának (kb. 1916. november 8. után).

33 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának (kb. 1918. június 8. és július eleje között).

34 „Kíváncsian várjuk az ideai pályázatok eredményét” – írta Sebestyén Gyulának 1918. szeptember elején (Szalay 2001: 515).

35 Kérdéses, hogy egyáltalán elbírálták-e az 1917/18-as tanév pályamunkáit. 1918 júniusában Sebestyén Gyula arról kérdezi Szendreyt, hogy „Az idei gyűjtés eredményét már elintéztük? Ha nem, saját behatása szerint állapítsa meg és ossza ki a díjakat, melyeket én (mint tegnapelőtt a sáropatakiakkal is tettem) postafordultával azonnal megküldök.” (Szalay 2001: 511 – Sebestyén Gyula levele Szendrey Zsigmondnak. Bp. 1918. VI. 8.)

(Szalay 2001: 479–480),³⁶ s az 1917–1919 közötti évekből fennmaradt egy iratcsomó, melyben Szendrey Zsigmond dolgozatai mellett névtelen diákgyűjtők kézírásában kilenc ballada és epikus ének is előfordul (lásd Szendrey 1917–1919: 1–13). Ezekben az években maga Szendrey is folytatott kiegészítő/ellenőrző gyűjtéseket, melyeknek legmarkánsabb hozzáadéka az 1919 márciusában lejegyzett *Sára asszony* című ballada (lásd MNGY XIV. 1924: 20).³⁷

Szendrey Zsigmond, Kodály Zoltán és a FF nagyszalontai gyűjtőszövetségének munkája nyomán 1912 és 1919 között addig nem látott teljesítménye született meg a magyar folklórisztikának: egyetlen helység, a hajdúváros Nagyszalonta és tanyavilágának teljes folklór-és népzene hagyománya tárult fel mintegy harminc diák és az őket irányító tanár, valamint Kodály Zoltán közös erőfeszítése révén. A hatalmas közös gyűjteményben a népballadák és epikus énekek is jelentős mennyiségben képviseltetik magukat: azoknak a szövegeknek a száma, melyek több-kevesebb bizonyossággal a balladák/epikus énekek kategóriájába sorolhatók (vagyis a tipologizálható szövegváltozatok száma) kétszázkilencven.³⁸ Ez a hatalmas szám nyilván nem azt jelenti, hogy a huszadik század második évtizedében ennyi féle ballada/epikus ének élt volna a nagyszalontaiak körében. A balladák háromezréhez közelítő száma csupán azt jelzi, hogy ennyi alkalommal/ennyi változatát (főleg filológiai változatát) rögzítették Szendrey Zsigmond tanítványai, illetve Kodály Zoltán annak a hetvenegy balladatípusnak, melyeket azonosítani lehet a nagyszalontai gyűjtésekből. A diákgyűjtők mindegyike arra törekedett, hogy minél gazdagabb gyűjteményt nyújtson be a pályázatra, így természetesen olyan szövegek is bekerültek az újabb pályamunkákba, melyeket egy korábbi diákgeneráció már begyűjtött. Viszont azt is számításba kell venni, hogy a diákok elsősorban családjuk/rokonságuk vagy a szomszédság körében gyűjtöttek, így nyilvánvaló, hogy Nagyszalonta más-más részéből, más-más adatközlőktől kerültek be adatok a különböző diákgyűjtésekbe.³⁹ Ily módon Szendrey Zsigmond és tizenkét tanítványa,⁴⁰ aki balladát (is) gyűjtött, tulajdonképpen elkészítette a nagyszalontaiak balladaismeretének, s a balladák/epikus énekek gyakoriságának egyfajta statisztikáját. Van olyan ballada, mely egyetlen egyszer került a „gyűjtőhálóba”, és van olyan, melyet tizenöt alkalommal/változatban rögzítettek a diákgyűjtők.⁴¹

36 Kenyeres Lajos levele Sebestyén Gyulának. Nagyszalonta, 1916. jún. 28. – Kenyeres Lajos gyűjteményének kottás lejegyzéseit, melyek jelenleg az MTA Zenetudományi Intézet Népzenei Osztályának központi dallamgyűjteményében található (lásd Szalay–Rudasné Bajcsay 2001: 18), nem ismerem. Így csak feltételezem, hogy a kottás lejegyzések ugyanazokat a balladákat tartalmazzák, mint Kenyeres 1914-ben beküldött pályamunkája.

37 A ballada népi előzménye Arany János Ágnes asszony című balladájának. – A gyűjtés időpontja is figyelemre méltó: Szendrey Zsigmond egyik utolsó szalontai felfedezése lehetett a *Sára asszony*, hiszen Szendrey 1919. március első felében végleg elhagyta Nagyszalontát, családostul áttelepedett Budapestre. – A ballada először az *Ethnographiában* jelent meg (lásd Szendrey 1920).

38 Ez a mennyiség a kéziratos gyűjtésekben, a MNGY XIV. kötetében és a *Kodály Zoltán nagyszalontai gyűjtésében* található balladaanyag összesített számadata.

39 Sajnos, ilyen vonatkozásban is fájlalhatjuk az adatközlők megnevezésének elmulasztását.

40 A diákgyűjtők – zárójelben az általuk gyűjtött „balladák és rokonneműek” számával – a következők: Asztalos Sándor (2), Bondár György (20), Boros Gyula (6), Deme Sándor (2), Jámbor Sándor (8), Kenyeres Lajos (8), Kornya Sándor (33), Mezey Károly (46), Oltyán Sándor (53), Pelok Mihály (5), Práznovszky Géza (4), Szendrey Ákos (64). A kéziratos anyagban Szendrey Zsigmond hagyatékából további 9 ballada került elő ismeretlen diákgyűjtők feljegyzésében. A diákok által a „balladák és rokonneműek” csoportjába sorolt 264 szövegből mai tudásunk szerint 219 tekinthető balladának/epikus énekeknek.

41 A balladák típusonkénti megoszlásáról lásd a dolgozat végén közölt kimutatást.

Sebestyén Gyula többször hangoztatta, hogy a nagyszalontai gyűjtőszövetség anyagából mintakötetet szándékozik nyilvánosságra hozni. Végigolvasva a *Nagyszalontai gyűjtés* keletkezéstörténetének dokumentumait, azzal a benyomással marad a jelenkori kutató, hogy a kötet három szerkesztőjének egyike sem volt elégedett a gyűjteménnyel. Ebben nyilván közrejátszott az is, hogy a gyűjtés hét évéből csupán az első kettő esett békeidőre, a gyűjtés további öt és a szerkesztés hét éve – Szalay Olga szavait idézve –

„sorsfordulókat hoz, nemcsak az ország életében, hanem a szerkesztőkében is. A kötet három munkatársa egyúttal egy elvesztett világháború átlélője és túlélője, s ez nemcsak a Pestig nyomuló román megszállást jelenti, hanem két forradalom zavaros időszakát is, s végül Trianont, amelynek az ország nagy része, így Nagyszalonta is áldozatul esik.” (Szalay–Rudasné Bajcsay 2001: 19.)⁴²

Mindezek következtében a *Nagyszalontai gyűjtés* szerkesztése és kiadása kínosan hosszú időre elhúzódott, s többszöri terjedelemcsökkentés, átszerkesztés, egyeztetés folytán a végeredmény – a mintakiadványnak szánt kötet – tulajdonképpen mindhárom szerkesztőnek inkább csalódást, mint megnyugvást hozott.

Szendrey Zsigmond csalódottsága eredendően abból fakadt, hogy ő Nagyszalontai teljes népköltészetét felölő gyűjteményt szándékozott közreadni, s végül csak töredéke jelent meg a hatalmas gyűjteménynek. De csalódott amiatt is, hogy csaknem kész, megszerkesztett kötetét ki kellett egészítenie Kodály dal-és szöveggyűjtemény-válogatásával, ami nehezebbre esett, már csak azért is, mert a szövegközlés verses részét teljesen át kellett volna dolgoznia. Azonban Kodállal ellentétes folklórszemlélete miatt az átdolgozás csak toldás-foldás szintjén valósult meg.

Kodály Zoltán csalódottságát mindenekelőtt az okozta, hogy egy teljesen más folklórszemléletű, „készre kapott” gyűjtemény szövegeihez kellett utólag megkeresnie a dallamokat, melyek közül végül is a szöveganyagtól különválasztva, a kötet függelékében jelent meg kisszámú mutatvány. Csalódottságát tovább fokozta, hogy a kötet átszerkesztése, dallamok-szövegek egyeztetése során a kötet szerkesztője sokat hibázott.⁴³ A szövegközlésben Szendrey több esetben nem a dallamával gyűjtött szövegváltozatot vette fel, hanem ugyanahhoz az adatközlőhöz társított idegen változatot, más előadótól. Máskor tartalmi egyezésük miatt összesmosott változatokat közölt, s a dallammal gyűjtött adat teljes szövegét mellőzte; az is előfordult, hogy változtatott a szövegeken nemcsak a nyelvjárási sajátosságokat illetően, hanem szóalakok, szókapcsolatok tekintetében is, vagy tévesen adatolt szövegeket, el egészen addig, hogy Kodályt tüntette fel gyűjtőként, a közölt adat viszont nem a Kodály által lejegyzett változat szövege volt. Nincs mit csodálkoznunk tehát azon, hogy Kodály egy feljegyzésében így summázza véleményét a *Nagyszalontai gyűjtés*ről:

„Sze[ndrey] óriási munkájáról legnagyobb elismeréssel – Megüti a mértékét a Kisf[aludy] T[ársaság] utolsó köteteinek. De kérdés: ez megüti-e a mai tud[ományos] felfogás mértékét?” (Szalay 2001: 552.)⁴⁴

42 Szendrey Zsigmond 1919 márciusában végleg elhagyja Nagyszalontát, Pesten állapodik meg. Kodály Zoltánt a kommun idején viselt tisztségeiért és tevékenységéért 1919 őszén koholt vádakkal felfüggesztik tanári állásából, és koncepciósi fegyelmi eljárást indítanak ellene. Zeneakadémiai tanári munkáját csak 1922 őszétől folytathatta, és bár rehabilitálták, az ellene folyó támadások még hosszú ideig eltartottak. Sebestyén Gyulát 1919 után fiatalon nyugdíjazták, s azt követően addig betöltött vezető tisztségeiből is fokozatosan kiszorult.

43 A Szendrey által elkövetett hibákról lásd bővebben Szalay–Rudasné Bajcsay 2001: 31–36.

44 Kodály Zoltán: (A nagyszalontai gyűjtés jegyzetei).

A sorozatszerkesztő Sebestyén Gyula tulajdonképpen sikerként könyvelhette volna el a *Nagyszalontai gyűjtés* megjelenését, hiszen keresztülvitte mindazokat az elvárásokat/ elgondolásokat, melyeket kettős minőségében – a FF Magyar Osztályának elnökeként és a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* szerkesztőjeként – képviselt. Mire azonban elkészült a kötet, Sebestyént a Tanácsköztársaság művelődéspolitikájával némiképp közösséget vállaló „kommunista” magatartásáért fiatalon nyugdíjazták, s addig betöltött vezető tisztségeiből rendre felmentették. 1922 után szerkesztői státusait is elvesztette.⁴⁵ Eltávolításával megszakadt a MNGY sorozata – így tehát a *Nagyszalontai gyűjtés* nem szolgálhatott mintául a sorozat további kötetei számára.

A történelmi események nyilvánvalóan kényszerítően befolyásolták a kötet létrejöttének folyamatát, az alapvető problémát azonban nem a külső körülmények jelentették, hanem a három szerkesztő folklórszemléletének különbözősége, gyakori egymásnak feszülése.

Szendrey Zsigmond folklórszemlélete, gyűjtési módszere tipikusan 19. századi elvekre és elvárásokra épült: a verses folklóralkotásokat nem éneklés, hanem diktálás után jegyezte (és jegyeztette) le, az adatközlők, de még a gyűjtők nevét sem rögzítette, hasonlóképpen a gyűjtés idejét, helyét, körülményeit sem tartotta fontosnak feljegyezni. Amikor aztán 1913 decemberében megalakult a FF nagyszalontai gyűjtőszövetsége, Szendrey mit sem változtatott korábbi munkamódszerén, tanítványaitól sem követelte meg a FF által kibocsátott gyűjtési szabályzat maradéktalan betartását. A gyűjtött szövegek csoportosítása/elrendezése, illetve a diktálás utáni gyűjtés tekintetében a szalontai diákok eleget tettek a FF előírásainak, de abban például, hogy pontosan feljegyezzék minden egyes adatról, hogy mikor, kitől, milyen korú adatközlőtől gyűjtötték, továbbra sem változtattak korábbi gyakorlatukon.

A dallam nélküli gyűjtés eleve sok hibalehetőséget hordoz magában, hiszen az énekesek – még a legjobb adatközlők is – dallam nélkül nehezen tudják reprodukálni énekeik szövegét: belevétnek, elakadnak, összekeverik a szövegrészeket. A diktálás utáni lejegyzés a klasszikus balladák esetében különösen súlyos ferdtésekhez vezetett: a népballadák stichikus (strófa nélküli) versformájáról kialakított 19. századi teória folytán a balladát Szendrey Zsigmond is tagolatlan „népkölteménynek” tekintette, nem énekelt versnek, melynek szövege a dallamsoroknak megfelelően szabályos kisebb egységekre – strófákra tagolódik. Ennek következtében Szendrey nem tudott mit kezdeni a Kodály Zoltán által lejegyzett strófás balladaszövegekkel, továbbra is a saját, vagy az általa irányított diákok lejegyzéseit tekintette hiteleseknek, s a szöveges részben azokat tette közzé. Ugyanakkor viszont hivatkozott a balladák függelékben közölt dallamaira, melyeket Kodály, történetesen, más adatközlőtől és más versszerkezetben jegyzett le. A helyzetet tovább bonyolította az a tény, hogy Szendrey – a 19. századi elmélet és gyakorlat folytatójaként – a változat fogalmát csak annyiban fogadta el, ha az adott balladatípus szövege egészen más nyelvi struktúrában, s jelentős tartalmi módosításokkal került elő. A más-más adatközlőtől más-más diák által lejegyzett szövegeket/változatokat, ha azok lényegesen nem tértek el egymástól, egyetlen balladának tekintette. Más szóval: egynek számított akárhány variáns, ha szövegük tartalmilag egy adott típusba tartozott. Még akkor is, ha a más dallam miatt egészen más ritmusú szöveggel énekeltek. E szemlélet jegyében Szendrey úgy alkotta meg a kiadásra szánt szövegekörpuszt, hogy összemásolta tanítványai gyűjtéseiből a dal- és balladaszövegeket, melyekhez sem az adatközlő, sem a gyűjtő nevét nem társította. Mindennek tarthatatlanságára Kodály Zoltán első gyűjtőútja alkalmával derült fény, amikor Szendrey nem tudta elvezetni a zenetudóst az énekesekhez, és még csak arról sem tudta tájékoztatni Kodályt, hogy egyáltalán élő, Szalontán énekelt adatokról van-e szó, vagy kéziratok énekeskönyvekből, netalántán nyomtatványokból másolták ki a diákok az adott szöveget.

45 Lásd mindezekről bővebben Szalay–Rudasné Bajcsay 2001: 19–21.

„Ő maga, úgy látszik, semmit nem gyűjtött (katonadalt kivéve) – jegyzi fel Kodály Szendreyről. – Az ő munkája arra szorítkozott, hogy kiválogatta és összeírta egy kötetbe a fiúk gyűjtését (gyűjtő, énekes neve nélkül! Most kedvet[en, mert] ezt pótolnia kell, nehéz, tán lehetetlen munka).” (Szalay 2001: 547.)⁴⁶

Szendrey Zsigmond – kedvetlenül ugyan, de – nekilátott a hiányzó adatok pótlásának. 1918 nyarán, a kötet szerkesztés munkálatairól beszámolva, arról is tájékoztatta Sebestyén Gyulát, hogy „a balladáknek mind külön utánajártam régebben is, most is húsvét óta a fiúkkal, s újra lejegyzett változataikat közlöm a gyűjtők neve alatt” (Szalay Olga 2001: 512).⁴⁷ Az „újra-lejegyzés” azonban – a *Nagyszalontai gyűjtés* tanúsága szerint – ismét diktálás után történt és stichikus versként. Szendrey nézete a népballada versszerkezetét illetően mit sem változott tehát, mint ahogy szöveg és dallam kapcsolatáról sem változtatta meg a véleményét.

Szendrey Zsigmond nem változtatott gyűjtőmódszerén, szövegközlési gyakorlatán és folklórral kapcsolatos nézetein már csak azért sem, mert maga mögött tudta Sebestyén Gyulát, aki kettős minőségben játszott meghatározó szerepet a *Nagyszalontai gyűjtés* alakulástörténetében. A Folklore Fellows mozgalom vezetőjeként az átfogó, minden műfajra kiterjedő, tudományosan hasznosítható gyűjtést és kiadást szorgalmazta. Olyan folklórszemléletet képviselt, mely bizonyos vonatkozásokban meghaladta a 19. századi elvárásokat: elvileg szükségesnek tartotta az adatközlők nevének, életkorának feljegyzését, a nyelvjárási jelenségek feltűntetését, és »földről több kívánatosnak« gondolta a dallam és szöveg együttes rögzítését. Ez utóbbit azonban csak, mint kívánatos lehetőséget említi a FF *Tájékoztatója*, a gyűjtőszövetség a szövegrögzítést tartotta elsődleges feladatának. Szövegrögzítésen pedig diktálás utáni lejegyzést értett.

A *Magyar Népköltési Gyűjtemény* szerkesztőjeként viszont Sebestyén Gyula is nagyjából ugyanazokat az elveket vallotta, mint Szendrey Zsigmond. Mindaddig, míg Kodály Zoltán nem hívta fel a figyelmét az adatközlők ismeretének fontosságára, Sebestyénnek sem tűnt fel, hogy a szalontai diákok gyűjteményében csak véletlenszerűen fordul elő az énekesek/diktálók neve.

Hallgatólagosan ő is egy balladának tekintette az adott típus variánsait/filológiai változatait,⁴⁸ hasonlóképpen vélekedett a régi stílusú népballadák astrofikus szerkezetéről, s szöveg-dallam viszonyáról is minden bizonnyal hasonlóképpen gondolkodott, mint Szendrey Zsigmond. Nagyra becsülte Kodály munkáját és közreműködését, amikor azonban a kötet összeállítására került sor, úgy nyilatkozott, hogy bár Kodály Zoltán Nagyszalontán

„minden értékes régi dallamot lejegyzett vagy fonográfba énekeltetett, mi ebből a kétségtelenül értékes gyűjteményből mégis csak a legjellemzőbb ódon emlékeket közöljük. Mert egy zenével hivatásszerűleg nem foglalkozó irodalmi testület szerintünk nem tekintheti a zenei gyűjtés feladatának.” (Sebestyén 1924: X.)

Így kerültek függelékbe Kodály Zoltán dallamgyűjteményének válogatott darabjai, s Sebestyén tisztán szövegközpontú elgondolása folytán így számozták újra – a szöveggyűjtemény-

46 Kodály Zoltán feljegyzése a szalontai gyűjtők hibáiról.

47 Szendrey Zsigmond levele Sebestyén Gyulának (kb. 1918. június 8. és július eleje között).

48 Sebestyén Gyula Mailand Oszkárrel folytatott levelezéséből derül ki, hogy amikor sorozatosan arra figyelmezteti Mailandot, hogy gyűjteményébe ne vegyen fel olyan szövegeket, amelyek már megjelentek valahol, tulajdonképpen azt a szempontot érvényesíti, hogy a változatok ugyanazt a balladát jelentik, nem szükséges tehát az „újra-közlésük”. (Lásd erről bővebben Olosz 2014: 32–35.)

hez igazodva – a dallamlejegyzéseket, szétzilálva ezzel Kodály dallam típusokra alapozott rendszerezését.⁴⁹

A szigorú válogatás követelménye nemcsak a dallamanyagra vonatkozott. Sebestyén utasítására Szendrey Zsigmondnak is többször át kellett válogatnia az összegyűjtött szövegeket. Először abból a szempontból, hogy mit ismerhetett Arany János. Aztán terjedelmi okok miatt kellett újabb és újabb szelekciót végrehajtania. Mindkét válogatási szempontnak teljesen ésszerű a magyarázata, s nem is kellene tovább foglalkoznunk e jelenséggel, ha nem ismerők a MNGY korábbi kötetének szerkesztési koncepcióját. Gyulai Páltól kezdve a sorozat valamennyi szerkesztője irodalomesztétikai szempontok szerint megrostált szöveganyagot engedett csak közreadni a MNGY kötetekben. Sebestyénnek kapóra jöhetett, hogy Arany Jánosra hivatkozva eleve kiebrudalhatta a kötetből a népköltészet újabb képződményeit. A népbaladák vonatkozásában ez azt jelentette, hogy a hetvenegy Szalontán ismert balladatípusból mindössze tízet vettek fel a gyűjteménybe. A sorozat és a kötet szerkesztőjének koncepciójára vall, hogy a rendkívül gazdag betyárbalada-anyagból még csak a Fábján Pista balladáját (*A német szökött katonája*) sem vették fel, holott e balladát lefelől éppen Arany János ismertette 1851-ben (Arany 1851).⁵⁰ Azt pedig, hogy a válogatás kritériumaival Szendrey Zsigmond is egyetértett, beszédesen bizonyítják Szendrey egy kiadatlan tanulmányának bevezető sorai:

„[...] gondolom, hogy nem végzek érdektelen munkát, mikor halomra szaporodott szalontai népköltési gyűjteményemből e betyárhistóriákat kiválogattam. Hisz ezek úgy sem tarthatnak mind igényt a Népköltési Gyűjtemény majdan megjelenendő szalontai kötetére, nemcsak sokaságuk miatt, hanem mert oda inkább szeretném régi és újabb, máshonnan nem ismeretes balladáinknak szép és nagy tömegét teljesen beszorítani. A Népköltési Gyűjteménybe szerintem inkább az igazi költői értékű népi termékek valók, míg az inkább népi élet és történet szempontjából fontos zsvány-históriák csak akkor bírnak érdekléssel és értékkel, ha egész tömegükben olvashatók. Távolról sem akarom ezzel népköltési gyűjteményeink szerkesztőinek azon eljárását kifogásolni, mely szerint a nép költői alakításának feltüntetésére mintául egy pár zsványhistóriát is felvesznek, kivált, ha szűkében voltak az egyéb népi elbeszélő fajoknak, – de nekünk lesz ilyen bőven, s éppen azért nem marad oly nagy hely a zsványhistóriáknak. Pedig ezek itt nálunk nem ponyvatermékeken, nemcsak átvételeken, átalakításokon, betoldásokon alapulnak, hanem jórészt még a legöregebbek életének elején megtörtént tényeken, pl. a Fábján Pista, Szappanos Balog históriái, vagy a mi emlékezetünkkel is ellenőrizhető eseményeken, pl. a Vitális Imre históriája. Érdekes ezért a betyárköltészetben az ódontság patináját a még ki nem forrott darabok kísérletezéseivel összehasonlítani.”⁵¹

Szendrey sorai egyértelműen arra vallanak, hogy ha nem kapcsolták volna össze a szalontai kötet megjelenését az Arany-centenáriummal, a betyárbaladák és új stílusú büntény- és balesetballadák akkor sem kerültek volna be a *Nagyszalontai gyűjtés* anyagába. A *Magyar Népköltési Gyűjtemény* 19. században kialakított szerkesztési koncepciója eleve nem tette lehetővé sem azt, hogy átfogó, minden műfajra kiterjedő folklóranyagot publikáljanak, sem azt, hogy az új stílusú népköltészeti darabokat felvegyék a sorozat kötetéibe.

49 „Kodálynak a szövegek sorrendjéhez kell igazodni. Ezért számozását átkalkuláltam s a szedővel ugyanígy szedetem” – jegyezte fel 1922 júniusában Sebestyén Gyula (lásd Szalay 2001: 523).

50 Arany két változatát közölte a balladának keletkezéstörténeti jegyzet kíséretében. – Arany János közleményét Szendrey ismerte, a *Szalonta betyárköltészete* című kiadatlan tanulmányában hivatkozott rá és ismertette. (Kézirat a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumában. 3–4. oldal. Jelzete: EA 10686.)

51 Szendrey Zsigmond: *Szalonta betyárköltészete*. é. n. 1–2. oldal. Kézirat a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumában, Budapest. Jelzete: EA 10686. – A tanulmányt, mely Sebestyén Gyula hivatékával került az Etnológiai Archívumba, Szendrey valószínű az *Ethnographiának* küldte be a *Nagyszalontai gyűjtés* megjelenése előtt.

A kortárs Solymossy Sándor más vonatkozásban tette szóvá a válogatás egyoldalúságát: a bevallottan Arany János születésének centenáriumára készült kötet „igen érdekes összehasonlításokra nyújt alkalmat” az Arany-kutatóknak – állapítja meg recenziójában –, de „belőle a szalontai nép szellemi kincstárának egész anyagáról hű és teljes képet nem nyerhetünk. E foglalkozást csak a többi, kéziratban lappangó anyag közzététele hozhatná helyre, s reméljük, nem ily hosszú lélegzetű szünetekben helyre is hozza.” (Solymossy 1925: 72.)

A jóvátétel – az elfekvő kéziratok anyag közzététele – azóta is várat magára.

BALLADATÍPUSOK A NAGYSZALONTAI GYŰJTÉSBE, A KÉZIRATOS HAGYATÉKBAN ÉS KODÁLY ZOLTÁN NAGYSZALONTAI GYŰJTÉSÉBEN

Összesítő kimutatásunkba csak a tipologizálható szövegeket vettük fel, mellőztük azokat az epikus elemeket is tartalmazó énekeket, melyeket a *Balladák és rokonneműek* kategóriájába soroltak Szendrey Zsigmond tanítványai, de valójában nem tartoznak a balladák és epikus énekek közé.

A félkövér betűvel kiemelt balladatípusok megtalálhatók a *Nagyszalontai gyűjtésben*, illetve *Kodály Zoltán nagyszalontai gyűjtésében* is.

I. Mágikus-mitikus balladák (2 típus 22 lejegyzésben)

A megszólító halott – 12 db (Oltyán 2, Kornya 2, Mezey, Szendrey Á., Jámbor) – MNGY XIV. 1924: 28–29/8. sz., 270/8. sz., 270–71/9. sz.; Kodály 2001: 192–194/84. I sz., 215–216/102. sz.

A három árva – 10 db (Kornya 2, Mezey, Szendrey Zs. 2, Jámbor) – MNGY XIV. 1924: 21/2. sz., 263/3. sz.; Kodály 2001: 130/36a, 142–144/41. sz.

II. Legendaballadák–

III. Szerelmi balladák (17 típus 75 lejegyzésben)

A virág és a harmat – 1 db (Kodály 2001: 213–214/100. sz.)

A gyáva szerető – 2 db (Oltyán, Szendrey Zs.)

A szerelem próbája (Egyszer egy királyfi) – 9 db (Mezey 2, Oltyán, Szendrey Á.) – MNGY XIV. 1924: 29–30/9A, 30–31/9B, 271/10. sz.; Kodály 2001: 269/143. sz., 270–271/144. sz.

Kapitány és leány – 8 db (Oltyán, Mezey 2, Szendrey Á. 3, Szendrey Zs.) – Kodály 2001: 179–180/74.

Kapitány és huszár – 3 db (Mezey, Szendrey Á. 2)

Hűség a közlegényhez – 1 db. – Kodály 2001: 361/240. sz.

Sorozáskor – 3 db (Szendrey Á. 2, Szendrey Zs.)

A halálra táncoltatott leány – 11 db (Kornya, Mezey, Oltyán 2) – MNGY XIV. 1924: 24–25/6A, 26–27/6B, 267–268/5. sz., 268–269/6. sz.; Kodály 2001: 197/88. sz., 197–198/89. sz., 362–363/241. sz.

A megesett leány – 3 db (Mezey, Szendrey Á., Szendrey Zs.)

Szerelme gyermek – 2 db (Mezey) – Kodály 2001: 317–318/194. sz.

Háromszoros magzatgyilkos I. (Szabó Vilma) – 9 db (Mezey, Oltyán, Kenyeres, Pelok, Szendrey Á. 5)

Háromszoros magzatgyilkos II. (Bereg Náni) – 8 db (Kornya, Mezey, Oltyán, Szendrey Á. 5)

Magzatgyilkos leányanya (Makra Zsófi) – 3 db (Szendrey Á. 2, Kenyeres)

A halálra ítélt hűga (Fehér László) – 7 db (Kornya, Mezey, Oltyán 4) – Kodály 2001: 144–148/ 41/II.

A pávás leány – 1 db (Oltyán)

A halva talált kedves (Szép Erzsébet) – 3 db (Oltyán, Szendrey Á., Boros)

A halott vőlegény (Lenore) – 1 db (Oltyán)

IV. Családi balladák (9 típus 30 lejegyzésben)

A férjgyilkos asszony (Ágnes asszony) – 1 db – MNGY XIV. 1924: 20/1. sz.

- A megátkozott leány** – 5 db (Kornya, Mezey, Oltyán, Szendrey Á.) – MNGY XIV. 1924: 23–24/5. sz.
Az eladott leány – 14 db (Mezey 2, Oltyán, Szendrey Zs.) – MNGY XIV. 1924: 22/3. sz., 23/4. sz., 263–265/4. sz., 265–266/4a, 266–267/4b; Kodály 2001: 250–251/131. sz., 252–253/132. sz., 255/133. sz., 255–256/134a, 256–258/134b.
Vén férj gyilkosa – 3 db – MNGY XIV. 1924: 27–28/7. sz., 269/7. sz.; Kodály 2001: 377–378/256. sz.
A megcsalt férj – 2 db (Szendrey Á., Bondár)
A rossz feleség – 1 db (Kornya)
A rendetlen feleség – 1 db (Jámbor)
Nem akarja látni fia sírhalmát (Ungváriné) – 2 db (Oltyán, Szendrey Á.)
Házas ember panasza – 1 db – Kodály 2001: 261–262/138. sz.

V. Társadalmi konfliktusok (3 típus 20 lejegyzésben)

- Kétféle menyasszony** – 6 db (Mezey, Oltyán, Szendrey Á.) – MNGY XIV. 1924: 31–32/10. sz., 271–272/11. sz.; Kodály 2001: 373–375/254. sz.
Báróly és juhász (Szendre báró leánya) – 5 db (Oltyán 2, Kenyeres, Szendrey Á.) – Kodály 2001: 360/239. sz.
A kisasszony gulyája – 9 db (Asztalos, Kornya, Mezey, Oltyán, Szendrey Á., Jámbor, Kenyeres, Pelok) – Kodály 2001: 355/233. sz.

VI. Történeti balladák, vitézi-, bujdosó- és rabénekek (7 típus 22 lejegyzésben)

- Történeti énekek (6 típus 12 lejegyzésben)
Honvédtemetés – 1 db (Kornya)
Görgei árulása – 5 db (Kornya, Bondár, Pelok, Práznovszky) – Kodály 2001: 330/207. sz.
Az aradi tizenhárom – 3 db (Oltyán) – Kodály 2001: 247/127. sz.; 413–414/300. sz.
Járjak a német költéltáncát – 1 db – Kodály 2001: 453/353. sz.
A szabadságharcos Rózsa Sándor 1 db (Kornya)
Boszniai háború – 1 db (Mezey)
Rabénekek – 10 db (Kornya, Oltyán 5, Szendrey Á.) – Kodály 2001: 239–240/122. sz.; 273/146. sz.; 300/173. sz.

VII. Betyárballadák (19 típus 72 lejegyzésben)

- A német szökött katonája* (Fábián Pista) – 16 db (Kornya 2, Mezey 2, Oltyán 3, Szendrey Á. 6, Bondár, Pelok) – Kodály 2001: 424–425/317. sz.
Huncut a vármegyé (Bogár Imre I.) 10 db (Kornya, Mezey 2, Oltyán, Szendrey Á., Bondár, Deme, Jámbor, Pelok, Práznovszky)
Bogár Imre II. – 1 db (Mezey)
A betyár utazólevele – 3 db (Kornya, Mezey) – Kodály 2001: 351/228. sz.
Ki sem megyek, meg sem adom magam – 9 db (Kornya, Mezey, Oltyán 2, Szendrey Á. 3, Boros) – Kodály 2001: 276/150. sz.
Lova lába megbotlott – 4 db (Mezey, Oltyán 2, Szendrey Á.)
Egy lovon hét patkó – 7 db (Kornya, Mezey, Szendrey Á., Boros, Kenyeres 2) – Kodály 2001: 430–431/324. sz.
Éltében siratja anyja a betyárt – 4 db (Oltyán, Szendrey Á. 2, Práznovszky)
Szilaj csikó nem eladó – 1 db (Mezey)
Tele a zsebem bankóval – 3 db (Kornya, Bondár 2)
A rabságba esett betyár (Horvát Jóska) – 2 db – Kodály 2001: 242/124a, 242–245/124b.
Betyár leányruhában (Jáger Jóska) – 1 db (Kornya)
Angyal Bandi – 1 db (Kornya)
A bujdosó betyár (Füridik a holdvilág) – 1 db (Kornya)
Vitális Imre – 3 db (Szendrey Á., Bondár, Práznovszky)
Zugner Gábor – 2 db (Kornya, Szendrey Á.)
Szappanos Balog Sándor – 1 db (Mezey)
Beke Kálmán – 1 db (Szendrey Á.)
Az öngyilkos betyár (Vajda Bandi) – 2 db – Kodály 2001: 202/93a, 205–206/93b.

VIII. Sirató- és balesetballadák (4 típus 13 lejegyzésben)

A cséplőgépbe esett leány – 4 db (Mezey, Jámbor, Kenyeres) – Kodály 2001: 221–222/109. sz.

A megégett cserény – 2 db (Oltyán, Szendrey Á.)

Siratóénekek – 1 db (Oltyán)

Kórházban – 6 db (Szendrey Á., Szendrey Zs.) – Kodály 2001: 175–176/69. sz.; 293–94/166. sz.; 347–348/224. sz.; 370/250. sz.

IX. Büntényballadák (8 típus 33 lejegyzésben)

A gyilkos feladja magát (Barna Pista) – 9 db (Kornya 2, Mezey, Oltyán, Szendrey Á., Bondár, Boros, Deme, Jámbor)

Felesége gyilkosa I. (Gyula Bandi) – 7 db (Asztalos, Kornya 2, Mezey, Oltyán 2) – Kodály 2001: 450–451/350. sz.

Verekedés fog lenni – 7 db (Mezey, Oltyán, Szendrey Á. 2, Kenyeres) – Kodály 2001: 382/262. sz., 383/263. sz.

A kiirtott kocsmáros család (Pápainé) – 3 db (Mezey, Szendrey Á. 2)

Rituális gyilkosság (Solymos Eszter) – 1 db (Szendrey Á.)

Gyilkosság a kocsmában – 3 db (Kornya, Mezey, Szendrey Á.)

Felesége gyilkosa II. (Göndör Sándor) – 1 db (Kornya)

Gazdag doktor gyilkosa (Török Zsuzsi) – 2 db (Kornya, Szendrey Á.)

X. Tréfás és csúfolódó énekek – 2 típus 3 lejegyzésben

Németcsúfoló – 2 db (Szendrey Á., Oltyán)

Selymet lopott a boltban – 1 db – Kodály 2001: 153–154/46–47. sz.

KÉZIRATOS FORRÁSOK

Az alábbi jegyzékbe csak azokat a nagyszalontai gyűjtéseket vettük fel, melyekben balladák és epikus énekek, illetve azok prózai változatai szerepelnek. Valamennyi kézirat Budapesten, a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumában található. A gyűjteményeket a katalógusban megadott címen soroljuk fel.

Asztalos Sándor

1915 *Néprajzi gyűjtemény*. 101 p. Jelzete: EA 463.

Bondár György

1915 *Dalok, sírfeliratok, szerelmi versek*. 210 p. Jelzete: EA 608.

Boros Gyula

1914–1915 *Dalok, szerelmes versek, verses levelek*. 200 p. Jelzete: EA 571.

Deme Sándor

1914 *Néprajzi gyűjtemény. Alakoskodó játékok, dalok, verses levelek, versek, mesék*. 97 p. Jelzete: EA 10265.

Domokos János

1915 *Dalok, mesék, mondák*. 55 p. Jelzete: EA 470.

Jámbor Sándor

1914–1915 *Folklór*. 84 p. Jelzete: EA 1449.

Kenyeres Lajos

1914 *Néprajzi gyűjtemény. Alakoskodók, balladák, dalok, köszöntők, rigmusok, mesék stb.* 131 p. Jelzete: EA 10269.

Kornya Sándor

1914–1915 *Folklór*. 130 p. Jelzete: EA 935.

1917a *Folklór*. 195 p. Jelzete: EA 621.

1917b *Néprajzi gyűjtemény*. 139 p. Jelzete: EA 462.

Mezey Károly

- 1914 *Néprajzi gyűjtemény*. 51 p. Jelzete: EA 468.
- Oltván Sándor
1913–1914a *Balladák*. 69 p. Jelzete: EA 502.
1913–1914b *Néprajzi gyűjtemény*. [Babonagyűjtemény] 75 p. Jelzete: EA 466.
1915 *Folklór*. 235 p. Jelzete: EA 629.
- Pelok Mihály
1915 *Mesék, nóták, állatmesék*. 265 p. [Illyei gyűjtés] Jelzete: EA 607.
- Práznovszky Géza
1914 *Néprajzi gyűjtemény*. 58 p. Jelzete: EA 469.
- Stern Imre
1917 *Folklór*. 82 p. Jelzete: EA 894.
- Szendrey Ákos
1914–1915 *Folklór*. 394 p., 42 kotta. Jelzete: EA 616.
1917 *Néprajzi gyűjtemény*. In: Szendrey Á. 1914–1915. 4. rész, 287–394. lap.
- Szendrey Zsigmond
1917–1919 *Babonák, mondák, balladák, utcanevek, mesék*. 280 p. Jelzete: EA 347.
1918–1919 *Nagyszalontai gyűjtés. Népköltési gyűjtemény*. 65 p. Jelzete: EA 4652.
é. n. *Szalonta betyárköltészete*. 32 p. Jelzete: EA 10686.

SZAKIRODALOM

- A. J. (Arany János)
1851 Fábján Pista nótája. *Reményi*. 334–336.
- Kodály Zoltán
1924 Dallamok jegyzetei. In: *Magyar Népköltési Gyűjtemény XIV*. Athenaeum, Budapest, 361–363.
– Ua. Kodály autográf kéziratából *Nagyszalontai gyűjtés* címen. In: Szalay–Rudasné Bajcsay (szerk.) 2001: 7–8.
2001 *Kodály Zoltán nagyszalontai gyűjtése*. Sajtó alá rendezte és szerkesztette Szalay Olga, Rudasné Bajcsay Márta. (Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam, XV.) Balassa Kiadó – Magyar Néprajzi Társaság, Budapest. Lásd még: Szalay–Rudasné Bajcsay (szerk.) 2001.
- Magyar Népköltési Gyűjtemény (MNGY)*
1924 XIV. *Nagyszalontai gyűjtés*. Gyűjtötte a Folklore Fellows Magyar Osztályának nagyszalontai gyűjtő szövetsége. Kodály Zoltán közreműködésével szerkesztette Szendrey Zsigmond. Athenaeum, Budapest.
- Olosz Katalin
2014 Népköltészeti gyűjtések Erdélyben a néprajz önálló tudományterületté válásának időszakában (1889–1914). In: Keszeg Vilmos – Szász István Szilárd – Zsigmond Júlia (szerk.): *A Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 22. Néprajzi intézmények, kutatások, életpályák*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 15–39.
- Sebestyén Gyula
1924 A nagyszalontai gyűjtésről. In: *Magyar Népköltési Gyűjtemény XIV*. Athenaeum, Budapest, V–XV.
- S[olymossy] S[ándor]
1925 Szendrey Zsigmond: Nagyszalontai gyűjtés. (Magyar Népköltési Gyűjtemény: új folyam XIV. kötete). *Ethnographia (Népelet)* XXXVI. (1–6) 71–72.
- Szalay Olga
2001 Dokumentumok. Közreadja Szalay Olga. In: Szalay Olga – Rudasné Bajcsay Márta (szerk.): *Kodály Zoltán nagyszalontai gyűjtése*. (Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam, XV.) Balassa Kiadó–Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 455–588.
- Szalay Olga – Rudasné Bajcsay Márta
2001 A nagyszalontai gyűjtés története, tanulságai és jelentősége. In: Uők (szerk.): *Kodály Zoltán nagyszalontai gyűjtése*. (Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam, XV.) Balassa Kiadó – Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 11–69.

Szalay Olga – Rudasné Bajcsay Márta (szerk.)

2001 *Kodály Zoltán nagyszalontai gyűjtése*. Sajtó alá rendezte és szerkesztette Szalay Olga, Rudasné Bajcsay Márta. (Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam, XV.) Balassa Kiadó – Magyar Néprajzi Társaság, Budapest. – Lásd még: Kodály 2001.

Szendrey Zsigmond

1920 Sára néném. *Ethnographia* XXXI. (1–6) 59–60.

Verebélyi Kincső (szerk.)

1998 *Néphit szövegek*. Néphit szövegek a Folklore Fellows Magyar Osztályának gyűjtéseiből. A Magyar Néprajzi Társaság megbízásából szerkesztette Verebélyi Kincső. (Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam, XIX.) [A kötet végén található függelékben: *Dokumentumok a Folklore Fellows magyar tagozatának tevékenységét illetően* (350–432. lap)] Magyar Néprajzi Társaság, Budapest.

Voigt Vilmos

1998 Előszó. In: Verebélyi Kincső (szerk.): *Néphit szövegek*. Néphit szövegek a Folklore Fellows Magyar Osztályának gyűjtéseiből. (Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam, XIX.) Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 7–13.

BALADE POPULARE ÎN MOȘTENIREA CULEGĂTORILOR DIN SALONTA (1912–1919)

La inițiativa lui Zsigmond Szendrey, sub coordonarea filialei din Salonta a Folklore Fellows, între anii 1912–1919 s-a dezvoltat o mișcare de amploare de culegere folclorică în cadrul elevilor gimnaziului local. O parte a datelor a apărut în volumul XIV al seriei *Magyar Népköltési Gyűjtemény (Culegere din Salonta)*. (Budapesta, 1924), însă cea mai mare parte a materialului a rămas sub formă de manuscris. (Dintre cele 219 de texte de balade populare culese de către Zsigmond Szendrey și elevii săi doar doisprezece au fost incluse în volumul editat în 1924.) Lucrarea de față inventariază materialul de balade needitat, respectiv face referire la cauzele pentru care marea majoritate a baladelor din Salonta nu a fost făcută public.

FOLK BALLADS IN THE LEGACY OF FOLKLORE COLLECTORS FROM SALONTA (1912–1919)

At the initiative of Zsigmond Szendrey and under the coordination of the Salonta association of the Folklore Fellows, between 1912 and 1919 a great collecting movement burst out among the pupils of the local gymnasium. Some of the collected material was published within the 14th volume of the series *Magyar Népköltési Gyűjtemény (The Collection from Salonta)*, (Budapest, 1924), but most of it remained under the form of manuscripts. (From the 219 folk ballad texts collected by Zsigmond Szendrey and his pupils only twelve were included in the volume edited in 1924.) The present paper offers an inventory of the unpublished ballads, but also discusses the causes why the vast majority of the ballads from Salonta had not been published.